

ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНИХ СХЕМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРОФІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН НА ЮРИДИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ У ВНЗ

Сьогоднішня позначилося інтенсивною розробкою питань організації професійної освіти, реформуванням закладів вищої освіти. Це зумовлено орієнтуванням України на входження до світового освітнього простору, що вимагає істотних змін у педагогічній теорії й практиці. Відбувається зміна освітньої парадигми: розробляються державні стандарти змісту освіти, реалізуються компетентнісний і особистісний підходи в освіті, спостерігається зміна системи “студент до знань”, зумовленої знанневою парадигмою, на систему “знання до студента” завдяки комп’ютеризації та інформатизації освітнього процесу. Паралельно відбувається пошук нових форм навчально-методичного забезпечення навчання, спрямованого на підготовку самостійних ініціативних фахівців у галузі права.

Останнім часом популярними є навчальні посібники у вигляді опорних конспектів (наприклад, К.М. Хоруженко, В.З. Черняк та ін.). Пропоновані альбоми структурно-логічних схем з різних навчальних предметів можна віднести до методичних матеріалів нового покоління. Їхнє використання має ряд як позитивних, так і негативних наслідків. Тому, на нашу думку, необхідно виділити перспективні можливості й обмеження застосування таких матеріалів у навчальній практиці підготовки майбутніх юристів. У дослідженні керуватимемося науково-методичними узагальненнями щодо організації відкритої дистанційної освіти науковців О.О. Гагаріна, В.І. Гайдаржи, С.В. Титенко [2].

Мета статті – розкрити організаційні й педагогічні умови використання структурно-логічних схем під час вивчення профільних дисциплін на юридичному факультеті у ВНЗ.

Інформатизація та комп’ютеризація всіх галузей життєдіяльності суспільства зробила можливим інноваційний процес наближення й адаптування навчальних змісту, форм, методів і засобів до студента, його персональних уподобань, інтересів і намірів щодо розвитку професійної кар’єри. Юридичний факультет Інституту економіки та права Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди уже понад десять років веде роботу з розробки, впровадженні й розвитку нових форм і засобів навчання, заснованих на інформатизації навчального процесу. Професори й викладачі факультету беруть участь у розробці програмно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу за кредитно-модульною системою.

Юридична освіта в усі часи відрізнялася особливим попитом та модою на представників юридичної професії, що зумовлено особливою роллю юриста в суспільстві як особи, яка завжди перебуває в центрі соціальних, економічних, політичних та інших перетворень, виступає гарантом вирішення конфліктів мирним шляхом. У сучасному інформатизованому суспільстві загострюються суперечності фундаментальної науково-теоретичної підготовки майбутніх юристів у галузі правотворчості, правозастосування й узгодження мистецького характеру юриспруденції (драматизації, риторики тощо). Актуальними є питання синтезу антропологічних наук (психології, педагогіки, соціології тощо) і вузькоспеціальних знань різних галузей права, процесуальними технологіями, основами діловодства тощо.

У сучасному світі юрист може бути прокурором, помічником прокурора, слідчим, суддею, адвокатом, юрисконсультом, оперативним працівником органів внутрішніх справ, міліції, податкової поліції, митних органів, різних служб безпеки (у певних їх структурах), а також працівником управління в муніципалітетах, адміністрації областей, міст і районів, менеджером, фахівцем з кадрів, керівником підприємств, установ та різноманітних фірм та організацій. Деякі юристи займаються професійно політикою, науковою й викладацькою діяльністю. Таким чином, професійні можливості юриста поширюються на спеціалізовані структури, тобто судові, правоохоронні органи, а також на загальні керівні й господарські структури, державна адміністрація.

Зараз зросли можливості юриста знайти цікаву роботу в різновидах сферах діяльності. Нові види робіт виникають у галузі охорони прав споживача, авторських прав, захисту ринку від недобросовісної конкуренції, будівельному бізнесі, ріелторській діяльності. Перелік посад, робіт, для яких потрібні юридичні знання, стає дедалі більшим.

Професія юриста пов'язана з можливістю позитивно впливати на події в широкому інформаційному просторі. Привабливість цієї професії полягає у високій мірі самостійності. Широкі можливості використання свого інтелекту, якостей характеру породжують власний стиль, майстерність юриста-професіонала [5, с. 34].

З огляду на це навчально-виховний процес на юридичному факультеті будується відповідно до концептуальних засад та основоположних умов забезпечення якості вищої юридичної освіти, серед яких справедливо виділити такі:

- організаційні, що передбачають узгодження національних і світових надбань у змісті професійної освіти через реалізацію навчальних програм, заснованих на кращих традиціях вітчизняної освітньої теорії та практики, використання інформаційних і телекомунікаційних технологій в організації педагогічного процесу;
- педагогічні, які визначають відповідність змісту, форм, методів професійної підготовки майбутніх юристів, дидактичних засобів сучасним умовам і тенденціям розвитку відповідної професійної галузі, узгодження змісту фахових дисциплін із потребами ринку праці в регіоні.

Як відомо, створення відкритого освітнього простору передбачає наявність сучасної методичної бази, що забезпечує високу ефективність самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

На факультеті розробляють систему структурно-логічних схем, які інтегрують інформаційні ресурси, у тому числі методичні. Структурно-логічні схеми представлені на паперовому носії та в електронному вигляді. Особлива увага приділена інформаційно-методичному забезпеченню варіативної частини циклу професійної та практичної підготовки [3].

Паперовий та електронний варіанти структурно-логічних схем мають передбачати наявність двох комплектів методичного забезпечення. Перший сформований з переліку підручників, навчальних посібників, книг, другий – має вигляд сторінки навчального сайту спеціальності, розміщений на web-сервері інституту в мережі Інтернет.

Основою електронного вигляду подачі дидактичних матеріалів є формат HTML. Це дає змогу розміщувати структурно-логічні схеми на web-сервері інституту.

Проведений аналіз свідчить про те, що структурно-логічні схеми розв'язують декілька завдань, а саме: демонструють студентові увесь спектр ви-

учуваних дисциплін у межах конкретної спеціальності з розподілом по семестрах, витрати аудиторного й часу на самостійну роботу; показують міждисциплінарні зв'язки на рівні цілей вивчення кожної дисципліни, переліку обов'язкової навчальної літератури та дидактичних завдань; знайомлять студентів з основними розділами й темами дисципліни.

Однак основне призначення структурно-логічної схеми – донести до студента логіку організації навчального процесу, тобто взаємозв'язок навчальних дисциплін, їх завдання, їх взаємозалежність і зумовленість.

Внутрішня логіка побудови структурно-логічної схеми дає змогу розглядати її як основу навчально-методичного комплексу спеціальності. Кожна дисципліна в такому комплексі представлена у вигляді окремого утворення. Це дає змогу студентові заздалегідь ознайомитися з робочою програмою дисципліни, отримати навчальні завдання для самостійної роботи, визначити місце дисципліни в межах обраної спеціальності й перейти до роботи з електронним навчальним посібником.

Електронний навчальний посібник – це не лише підручник, що включає текстовий теоретичний матеріал з гіперпосиланнями (доповнений за необхідності елементами мультимедіа), а й матеріал для практичних занять і тестової перевірки знань. Його змістовна частина охоплює, крім обов'язкового мінімуму, визначеного навчальною програмою і Державним освітнім стандартом, ще й додатковий матеріал для поглибленого опрацювання тем. Вивчення дисципліни завершується тестуванням.

Досить важливим аспектом у кредитно-модульній системі є моніторинг навчальних досягнень студентів. У цьому напрямі відбуваються пошуки альтернативних способів превентивного виховання й випереджального стимулювання студентів до прояву навчального сумління.

Програмне забезпечення використання електронних навчальних посібників передбачає можливість підключення до робочого вікна дисципліни розробок різних авторів. Таким чином, студентові надається можливість вибору навчального матеріалу.

Електронні підручники створюються за сценаріями провідних професорів Інституту економіки та права в спеціалізованих мультимедійних лабораторіях із залученням студентів і викладачів ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Помітний внесок у створення бази електронних підручників роблять студенти старших курсів. Мультимедійні електронні допоміжні інформаційні комплекси на Cd-дисках так само користуються значним попитом у різних груп користувачів.

Структурно-логічні схеми вкрай велике значення мають в організації заочної форми навчання, а також для самопідготовки студентів до практичних семінарських занять.

На жаль, досі не вдалося упровадити мережну технологію навчання, яка використовує як транспортне середовище глобальну комп'ютерну мережу Інтернет. Методичною основою такої системи є навчально-методичні комплекси профільних дисциплін, розроблені викладачами факультету й реалізовані на інтегруючій основі структурно-логічних схем. Спираючись на них, студент зможе вільно рухатися у віртуальному відкритому освітньому просторі, вибираючи потрібні йому змістові компоненти дисципліни, дидактичні матеріали, наукові публікації викладачів тощо.

Завдяки підтримці ректорату університету студенти мають можливість підключитися до локальної мережі навчального закладу й стати реєстрованими користувачами.

Проведене узагальнення дає підстави для висновку про те, що подання навчальної інформації в структурно-логічній формі має ряд переваг порівняно з лінійно-текстовим викладом дидактичного матеріалу. Серед таких переваг можна виділити такі.

Перша перевага полягає в тому, що при лінійній побудові текстової інформації часто буває складно визначити структуру досліджуваного явища, виділити істотні зв'язки між його компонентами. Це утруднення значною мірою долається при заміні словесного опису оформленням її у вигляді таблиць, схем. По-друге, візуалізація навчального тексту є, по суті, найвищою мірою ефективного сприймання, що активізує мислення студента.

Структурно-логічні схеми також враховують позицію провідних психологів щодо тези про те, що провідною ланкою розумової діяльності є особлива форма аналізу – аналіз через синтез. Ця операція становить основу глибшого засвоєння й розуміння навчального матеріалу через знакове моделювання. Структурування й наступна схематизація текстової інформації є найважливішими компонентами мнемічної дії – основи запам'ятовування [4, с. 121].

Структурно-логічні схеми допомагають майбутньому юристові сформулювати практичний досвід раціональної роботи з текстом, що належить до групи професійних компетенцій.

Серед переваг використання структурно-логічних схем варто вказати на те, що вони допомагають сформувати в студента цілісну картину досліджуваного предмета, явища, факту, правової ситуації. Це створює основу для подальшої організації процесу засвоєння навчальних предметів.

Поряд з позитивними можливостями та перевагами структурно-логічних схем необхідно відзначити й ряд притаманних їм недоліків, зокрема: будь-який схематизм сприяє деякій спрощеності розуміння навчального матеріалу. Це може створити ілюзію в студентів, що для вивчення предмета цілком достатньо зображеного матеріалу. Абсолютизація навчальних посібників, побудованих за принципом логіко-структурного моделювання, може негативно вплинути на формування професійного мислення й мовлення. Окремі частини навчального матеріалу різних галузей права практично не підлягають структуризації, що ускладнює розробку цілісного курсу за допомогою схем. Схематична форма подання навчального матеріалу може не повною мірою відповідати його змісту й цільовому призначенню.

Крім того, психологи виявили, що активне використання інформаційних і комп'ютерних технологій в освітньому процесі призводить до того, що в студентів сповільнюється розвиток здібностей до словесної творчості, знижується активність міжособистісного спілкування. Педагогічна практика роботи зі студентами доводить, що часто пасивне отримання пізнавальної інформації за допомогою аудіовізуальних і телекомунікаційних засобів витісняє активні форми пізнавальної діяльності та інтелектуальної творчості [4, с. 56]. Усе це може призвести до негативної тенденції, коли навчальну чи наукову інформацію молоді люди сприймають лише з екрана, а не зі сторінок книг. Звичка сприймати інформацію в динаміці, коли увага студентів організується за допомогою інтенсивного візуального ряду, звукових ефектів, приводить до того, що дехто втрачає навички користування друкованими джерелами, які широко використовуються у професійній практиці. До того ж інформаційні та комп'ютерні технології в навчальному процесі спричиняють підвищення рівня розумового напруження на тлі різкого зниження рухової активності, що супроводжується виразними змінами фізичного стану студентів.

З вище викладеного випливає, що найкращі результати в ході навчального процесу можна одержати тільки за умови оптимального комбінування різних способів представлення дидактичної інформації: текстової й структурно-логічної. Однак до цього часу у формуванні навчально-методичного забезпечення превалює лінійно-текстовий спосіб їх викладу. Безсумнівно, ця обставина негативно впливає на якість професійної освіти, обмежує рівень самостійності в професійній підготовці. Саме такий стан речей спонукає викладачів, науковців до розробки логіко-структурного способу презентації змісту навчальних курсів. Однак, очевидно й те, що розроблені схеми є лише можливими варіантами розв'язання поставлених освітніх цілей.

Професори й викладачі юридичного факультету Інституту економіки та права ХНПУ імені Г.С. Сковороди практикують використання структурно-логічних схем під час вивчення дисциплін варіативної частини циклу професійної та практичної підготовки. Наприклад, студентам пропонуються завдання-проекти під час вивчення основ юридичної клінічної практики: студенти отримують опис правової ситуації, з якою звернувся клієнт. Необхідно встановити внутрішні й зовнішні зв'язки між фактами, подіями. Потім синтезувати отримані дані, сформулювати фабулу справи, розробити стратегію вирішення справи. У цілісному вигляді подати результат роботи над проектом іншим студентам, за допомогою індуктивного чи дедуктивного методу розробити нормативне забезпечення прийнятого рішення у справі.

Підвищенню свідомого слухання лекційного матеріалу сприяють схеми і таблиці опорних конспектів під час викладання порівняльного правознавства. Отримуючи опорний конспект лекцій з порівняльного правознавства, студенти мають виконати послідовно такі завдання: зробити локальний аналіз тексту; виконати цілісний аналіз тексту, керуючись ключовими словами; порівняти зміст тексту опорної лекції з уже сформованими знаннями; скласти ланцюг аналогій; вказати логічні зв'язки між науковими фактами та правовими ситуаціями.

Варіанти готових структурно-логічних схем з курсу “Основи права Європейського Союзу” слугують допоміжним дидактичним матеріалом під час лекційних занять, а також використовуються для відновлення в пам'яті основних положень вивченого матеріалу, для контролю за глибиною засвоєння матеріалу на практичних семінарських заняттях, під час організації самостійної навчальної та науково-дослідної роботи, до складання заліків та іспитів. Накопичений досвід практичного застосування структурно-логічних схем дає змогу констатувати, що вони можуть бути взяті за основу під час розробки дидактичних засобів із застосуванням слайдоскопа, оверхеда, мультимедійних комп'ютерних технологій.

Проаналізовані організаційні й педагогічні умови використання структурно-логічних схем під час вивчення профільних дисциплін на юридичному факультеті у ВНЗ передбачають професійну спрямованість навчання, відповідність змісту та технології педагогічного процесу потребам сучасного ринку праці в галузі юриспруденції, забезпечення зв'язку навчання із майбутніми посадовими обов'язками. Саме структурно-логічні схеми дають змогу реалізувати вимогу щодо релевантності професійного навчання та орієнтації на негайне застосування набутих знань [1]. Більшість адаптивних і інтелектуальних технологій інформатизованого й комп'ютеризованого навчання не розглядають такі сутності, як посада, професія, компетенція, їх зв'язок із навчальними ресурсами. Ці технології мають на меті переважно передачу процедурних знань (так звані тренажери), виконують завдання систематизації інформаційних навчальних ресурсів у гнучкій відповідності до посадових або професійних обов'язків, підтримки й моделювання професійної діяльності.

Висновки. Викладене вище доводить, що саме структурно-логічні схеми навчальних курсів реалізують вимогу міждисциплінарності знань, що так само пов'язано з професійною спрямованістю та відображає необхідність цілісного навчання для підготовки до вироблення чіткої професійної позиції. Тому в інформаційних і комп'ютерних технологіях організації навчання треба передбачити наявність єдиної багатопредметної бази навчальних матеріалів і визначити в ній міжпредметні зв'язки.

Подальшої розробки потребують питання методології структурно-логічного викладу навчального матеріалу, розробки процедури експертизи й контролю якості електронних навчальних посібників, методичного забезпечення гармонійного поєднання інформаційних, комп'ютерних технологій та евристичного навчання, реалізації діяльнісного підходу.

Література

1. Богданова И.Ф. Непрерывное образование в эпоху перехода к информационному обществу [Електронний ресурс] / И.Ф. Богданова. – Режим доступу: <http://sbmt.bsu.by/projects/Thesis06.pdf>.
2. Гагарін О.О. Концептуальний підхід до подання знань в інтелектуальній освітній системі / О.О. Гагарін, В.І. Гайдаржи, С.В. Титенко // Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, (11–13 грудня 2006 р., м. Луганськ) / М-во освіти і науки України. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – С. 17–19.
3. Основні показники діяльності ВНЗ України на поч. 2008/2009 н. р. / Державний комітет статистики // Статистичний бюлетень. – К., 2009. – С. 69, 78.
4. Перминова Л.М. Формирование у учащихся общих учебных умений и навыков как условие повышения качества общего образования / Л.М. Перминова. – СПб., 2006. – 248 с.
5. Профессиональная этика юриста : учеб.-метод. пособие / [сост.: Н.М. Кипнис, Е.Л. Богданова, А.Б. Гутников]. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургского института права им. Принца П.Г. Ольденбургского, 2004. – 282 с.

САВИЩЕНКО В.М.

ЮРИДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВИПУСКНИКІВ ВНЗ

Оскільки рівень освіченості та культури суспільства визначає політичну, економічну й наукову потужність держави, освіта в широкому значенні, має стратегічне значення для розбудови демократичної, правової України. Важливим аспектом інноваційного розвитку суспільства є створення умов для навчання впродовж життя. Проблема освіти дорослих у всій її повноті стала актуальною у зв'язку з вимогами сучасного етапу розвитку суспільства, чітко вираженими в Законі України “Про вищу освіту”, Концепції програми “Освіта дорослих протягом усього життя”, рекомендаціях Міжнародних “Тижнів освіти дорослих” тощо. Цільова установка на забезпечення якості вищої освіти, її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство стає орієнтиром для розробки методологічних основ проблеми соціалізації особистості в контексті безперервної освіти.

Вагомим внеском у вирішення багатьох проблем професійної освіти є думки та праці відомих психологів, педагогів-дослідників: Х. Алчевської, І. Баклицького, Є. Барбіної, М. Галушчанського, В. Горшкової, С. Змеєва, І. Зязюна, В. Костецького, Н. Ничкало, М. Подберезького, А. Сущенка, Т. Сущенко, А. Чаусова, Г. Яворської та ін.

Водночас аналіз теоретичних напрацювань учених, стан педагогічної практики, нові вимоги до професійної підготовки фахівців в умовах інноваційного розвитку суспільства та наявність певних суперечностей у цій сфері засвідчили необхідність удосконалення системи юридичної освіти дорослих.